

TEXTY A NÁVRHY OTÁZEK K PRÁCI S PUZZLE K TÉMATU PRVNÍ REPUBLIKA

1. Mapa ČSR za 1. republiky

Se kterými zeměmi Československo sousedilo?

Československá republika měla společné hranice s Německem, s Polskem, s Rumunskem, s Maďarskem a s Rakouskem.

Máme i dnes stejné sousedy?

Ne. Dnes máme společné hranice s Německem, s Polskem, se Slovenskem, s Maďarskem a s Rakouskem.

Ze kterých zemí se Československo skládalo?

Čechy (Země česká), Morava (Země moravská), České Slezsko (Země slezská), Slovensko (Země slovenská/Krajina slovenská) a Podkarpatská Rus (Země podkarpatoruská; dnes ukrajinská Zakarpatská oblast).¹

Součástí kterého státu je dnes Podkarpatská Rus?

Ukrajiny

Myslíte, že v prvorepublikovém Československu žilo více Němců nebo Slováků?

Rozhodně více Němců (3 mil., Slováků méně než 2 mil.) Stav roku 1921 v %: 64,37 % Čechoslováci, resp. 16 % jen Slováci, 22,95 % Němci, 5,47 % Maďaři, 3,39 % Rusíni, 1,33 % Židé, 0,56 % Poláci, 0,17 % jiní, 1,75 % cizinci.²

2. TGM v Plzni

Proč se TGM vrátil do Československa až měsíc po svém zvolení prezidentem?

Masaryk byl zvolen do funkce prezidenta jednomyslně Revolučním národním shromážděním dne 14. října 1918. V té době byl v Americe v New Yorku. O svém zvolení se dozvěděl během večere. Cesta z Ameriky do vlasti trvala celý měsíc. Poslední úsek cesty jel vlakem, hranice překročil u Českých Budějovic a po celou dobu jej podél trati vítaly nadšené davy. O jeho triumfálním příjezdu do Prahy se zachoval černobílý film, který je uložený v Národním filmovém archivu.

Jakou roli Masaryk sehrál při vzniku samostatného Československa?

Velice důležitou. Masaryk stál v čele exilových politiků, a spolu s nimi se již v průběhu války snažil u západních velmocí prosadit koncepci nového samostatného státu. Výsledkem bylo vydání zákona „o zřízení samostatného státu československého“ dne 28. října 1918.

Masaryk byl prezidentem od vzniku ČSR až do roku 1935 – kolikrát byl zvolen do prezidentského úřadu?

Čtyřikrát.

Masaryk navštívil mnoho měst v ČSR, mimo jiné i Plzeň (1919). Jeho návštěva byla pro každé město a jeho obyvatele velkou událostí.

---

¹ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Země v Československu* [online]. [cit. 2021-2-11]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Zem%C4%9B_v_%C4%8Ceskoslovensku&oldid=21561482

² *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Československo* [online]. [cit. 2021-2-11]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=%C4%8Ceskoslovensko&oldid=22072387>

Řešení puzzle: Do výřezu patří TGM, další dvě postavy jsou Edvard Beneš – druhý prezident ČSR a Václav Havel – první polistopadový prezident

3. Československá vlajka³

Současné vlajky se ČSR dočkalo až v roce 1920, do té doby se používal červeno-bílý prapor, který se ale pletl s vlajkou slovenskou i polskou. Pro novou vlajku ČSR byly vybrány barvy slovanské trikolóry - bílá, modrá a červená. Komise zvolila návrh státního úředníka Jaroslava Kursy (1875 – 1950) původem z Blovic (město cca 20 km jižně od Plzně). Původní návrh však měl klín jen do jedné třetiny vlajky, což se nelíbilo ani parlamentu, ani veřejnosti, a proto autor protáhl klín až do poloviny vlajky. Tak se 30. 3. 1920 v 18,45 hodin narodila nová Československá vlajka, která přežila jak válku, tak 40 let komunistické nadvlády a v nezměněné podobě symbolizuje naši republiku doposud.

Řešení puzzle: Do výřezu patří vlajka s modrým klínem, červenobílá je zemský prapor, který se používal před vznikem státní vlajky, žlutočerné jsou státní a národní vlajky Habsburské monarchie

4. Legionáři

Kdo byli českoslovenští legionáři?

Československé legie byla zahraniční vojska bojující za samostatnost budoucího Československa v 1. světové válce. Legie byly složeny jednak z krajanů žijících v zahraničí (v Rusku, USA, ve Francii...přijížděli z celého světa) a také z válečných zajatců – vojáků bývalé rakousko-uherské armády, kteří se v zajateckých táborech přihlásili do vznikajících legií. Tyto bojeschopné oddíly byly organizované a řízené exilovou Česko-slovenskou národní radou v Paříži vedenou prof. T. G. Masarykem.

Existovaly tři legie pojmenované podle zemí, ve kterých vznikly a bojovaly:

- 1) Legie ruské. Vznikly již 1914 (Česká družina) a během války vzrostly nábořem jak zajatců, tak krajanů z jednoho praporu přes pluk, brigádu až ke sboru o 3 divizích a dalších jednotkách. V roce 1919 jich bylo už přes 60 000. Ruské legie se proslavily zejména povstáním proti bolševikům v roce 1918 a ovládnutím Transsibiřské magistrály od Volhy až po Vladivostok.
- 2) Legie francouzské. Vznikly rovněž již 1914 (Rota Nazdar).
- 3) Legie italské. Vznikly naposled, nejprve jen jako pracovní oddíly 1917, až od 1918 jako bojové. Byly složeny převážně z bývalých zajatců. Postupně se rozrostly na celý sbor o 2 divizích, celkem jich bylo 20 000.

Zajímavé souvislosti s Plzní:

I. Ruská legie (tehdy 1. Československá střelecká brigáda) vybojovala v červenci 1917 velkou a slavnou bitvu u Zborova, kdy prolomila tři řady rakousko-uherské a německé opevněné linie, pronikla hluboko do německo-rakouského týlu a získala značnou kořist a mnoho zajatců. Málo se přitom ví, že na rakouské straně se tehdy boje účastnil i plzeňský slavný 35. pěší pluk.

II. V rámci italské legie vznikl také 35. střelecký pluk. Nebyl ale složen jen z Plzeňáků, byl smíchaný z různých krajanů. Když skončila válka, oba pluky (legionářský i bývalý rakousko-uherský) se vrátily domů a velení je nasměrovalo na Slovensko, kde bojovaly bok po boku proti Maďarům. Po válce se vrátili na Plzeňsko, kde byli sloučeni do jednoho pluku, který si ponechal „rakouské“ číslo 35 a „italský“

---

³ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Československá vlajka* [online]. [cit. 2021-2-11]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=%C4%8Ceskoslovensk%C3%A1_vlajka&oldid=21908144

název Foligno. Pluk existoval až do 1939. Po 2. světové válce byl na krátko obnoven, ale po komunistickém puči a následném 40 letém období vlády KSČ zanikl definitivně. Kasárna byla zbourána na konci 60. let.

Řešení puzzle: Do výřezu patří prvorepublikový legionář, zbylé postavy jsou římský a současný legionář

5. Dopravní prostředky

Které dopravní prostředky patří do období 1. republiky?

Všechny zobrazené dopravní prostředky měly v nové republice svoje místo. Chybí jen letadlo – první let uskutečnil již v roce 1910 Jan Kašpar, v období první republiky už byla letadla neodmyslitelnou součástí dopravního systému.

Řešení puzzle: do výřez by mohly patřit všechny dopravní prostředky. Vyberte ty, které tam zapadnou tvarem, a určete, o které dopravní prostředky se jedná.

6. Sporty⁴

Byly sporty důležitou součástí života za 1. republiky?

Rozhodně ano. Nejpočetnější a nejslavnější spolek byl Sokol, který kromě tělesné zdatnosti usiloval i o vzdělávání a mravní a estetickou výchovu. Druhým největším spolkem bývaly Dělnické tělocvičné jednoty sdružující především členy sociální demokracie. Katolicky smýšlející občané se sdružovali ve spolku Československý orel, židovští občané navštěvovali spolek Makabi, němečtí Deutsche Turnverein.

Nejpopulárnějším sportem byl fotbal. Mezi kluby vládly SK Slavia, nejstarší sportovní klub u nás (založen roku 1892 jako cyklistický), a AC Sparta Praha. Slavie měla nejlepšího fotbalového brankaře v Evropě Františka Pláničku. Populární byl i lední hokej. Světových úspěchů dosahovali stolní tenistky i tenisté, kanoisté, gymnasté, vzpěrači, lukostřelci i šachisté. Dlouhou tradici měla cyklistika, zápas a box. Kvetl motoristický sport a českoslovenští piloti-akrobaté patřili ke špičce. Sport se stal také vyhledávanou volnočasovou aktivitou. Lidé rádi bruslili, podél řek i rybníků rostly plovárny a Klub československých turistů šířil oblibu pěších túr. Jeho činnost vedla k zakládání chat, stavění rozhleden a vytváření sítě turistických značek.

Řešení puzzle: do výřez by mohly patřit všechny motivy. Vyberte ty, které tam zapadnou tvarem, a určete, o které sporty se jedná.

7. Umělecko-průmyslové museum (dnešní ZČM)

Dne 8. listopadu 1878 bylo založeno Obecní muzeum pro město Plzeň a západní Čechy. Muzeum tehdy sídlilo v budově dnešní Státní vědecké knihovny. Jeho zaměření i značný nárůst sbírek způsobil, že 7. listopadu 1888 bylo muzeum rozděleno na dva samostatné ústavy: Městské historické muzeum a Západočeské umělecko-průmyslové muzeum.

---

⁴ ČT SPORT. Největší momenty 100 let českého sportu: dekáda 1918–1928. In: Česká televize [online]. 8. července 2018 [cit. 2021-02-11]. Dostupné z: <https://sport.ceskatelevize.cz/clanek/archiv/nejvetsi-momenty-100-let-ceskeho-sportu-dekada-1918-1928/5bca0f8959841d79e18a9b9b>

V roce 1886 byl ředitelem uměleckoprůmyslového muzea jmenován architekt Josef Škorpil. Podle jeho návrhu byla na konci roku 1896 zahájena výstavba nové budovy v Kopeckého sadech. Hrubá stavba byla dokončena v roce 1898, vnitřní výzdoba o rok později.⁵

Řešení puzzle: Do výřezu patří budova ZČM, ostatní dvě budovy jsou radnice na Náměstí republiky v Plzni (renesance – časově tedy neodpovídá) a budova Měšťanské Besedy (časově odpovídá, ale do výřezu nepatří z důvodu svázání programu se Západočeským muzeem v Plzni)

8. Móda první republiky

Jedním z charakteristických rysů první republiky skutečně byla elegance. Rozmanitou módu diktovaly především dva salóny: Hana Podolská a Oldřich Rosenbaum. Ačkoli Podolská a Rosenbaum byli konkurenti, nikdy mezi nimi nebyla vzájemná rivalita. Dokonce si volali a informovali jeden druhého, co nového chystají. Jejich modely nosila celá řada známých osobností, mezi nimiž nechyběly herečky Adina Mandlová a Lída Baarová.

Významný byl také Modelový dům Arnoštky Roubíčkové⁶. Svoji největší slávu zažil v období stylu art deco, svoji vysokou úroveň si udržel po celou dobu své existence. Jeho rozkvět však – stejně jako činnost salónu Rosenbaum a Podolská – ukončil nástup Hitlera k moci a následné čtyřicet let trávající období komunistického diktátu⁷

Řešení puzzle: Do výřezu patří dáma v krátkých šatech uprostřed, ostatní postavy představují módu 19. století.

9. Československá hymna

Československá státní hymna byla přijata v roce 1918. Její text i hudba vznikly už v roce 1834 pro divadelní hru J. K. Tyla Fidlovačka.

Řešení puzzle: Do výřezu patří J. K. Tyl, ostatní dvě postavy jsou Jan Amos Komenský a Jan Hus

10. Státní znak⁸

Malý znak ČSR

Na červeném poli korunovaný stříbrný lev ve skoku se zlatou zbrojí, na srdečním štítku znak Slovenska, tj. na modrém trojvrší stříbrný dvojitý kříž na červeném poli.

Střední znak ČSR

Český znak je v srdečním štítku, jinak v 1. poli znak Slovenska, v 2. poli znak Podkarpatské Rusi, dole znak Moravy (na modrém poli červeno-stříbrně šachovaná orlice se zlatou zbrojí a korunou – to je

⁵ ZÁPADOČESKÉ MUZEUM V PLZNI. Historie muzea v základních faktech. In: Západočeské muzeum v Plzni [online]. [cit. 2021-02-11]. Dostupné z: <https://www.zcm.cz/o-muzeu/historie>

⁶ AŠENBRENEROVÁ, Ivana. První české byznysmenky? Podolská, Roubíčková a zakladatelky orionky a fidorky. In: Vlasta [online]. 2022, 2022-02-08 [cit. 2022-12-02]. Dostupné z: <https://www.vlasta.cz/clanek/prvni-ceske-byznysmenky-20260525.html>

⁷ Život v prvorepublikovém Československu. In: Praha.eu: Portál hlavního města Prahy [online]. 2017, 2017-10-09 [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: [https://www.praha.eu/jnp/cz/co-delat-v-praze/kultura/mestska-knihovna-v-praze/zivot-v-prvorepublikovem-ceskoslovensku\\$5465-export.html](https://www.praha.eu/jnp/cz/co-delat-v-praze/kultura/mestska-knihovna-v-praze/zivot-v-prvorepublikovem-ceskoslovensku$5465-export.html)

⁸ Historie státního znaku. In: Vláda České republiky [online]. [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/historie-statniho-znaku/statni-znak-ceske-republiky--jeho-predchudci-a-soucasna-podoba-43755/>

historický znak už od konce 12. století) a Slezska (byť nám připadla jen malá část) – tj. na zlatém poli černá orlice s červenou zbrojí, zlatou korunou a stříbrnou pružinou na hrudi, rovněž historický znak od 12. století.

Velký znak ČSR

Drží ho štítonoši – zlatí čeští lvi stojící na stuze s devízou, tj. erbovním heslem. Na štítě jsou znaky Slovenska, Podkarpatské Rusi, Moravy (v srdečním štítku znak Čech), Slezska, dole znak Těšínska, Opavska a znak Ratibořského knížectví.

Malý znak Habsburského mocnářství od 1815

Je to znak Rakouského císařství od 1815 do 1868, ale užíval se jako znak Předlitavska až do roku 1918. Orel drží císařské insignie – meč (symbol vojenské vlády), žezlo (symbol civilní vlády) a jablko (vláda nad světem). Štít je obtočen řetězem řádu Zlatého rouna, což byl (a stále je) nejvyšší habsburský řád. Orel je převýšen císařskou rakouskou korunou (byla zlatníky nově vytvořena 1602 pro Rudolfa II. pro „domácí“ použití, aby nemusel nosit říšskou korunu Karla Velikého)

Střední znak Habsburského mocnářství 1868–1918

Je to de facto malý znak, ale na křídlech jsou znaky dalších říšských zemí, tj. Uher (pruhy a dvojitý kříž), Haličsko-Vladiměřska (havran a 3 korunky), Horního Rakouska (5 orlic), Solnohradska (lev a břevno), Štýrska (panter), Tyrolska (orlice), Korutan (3 lvi, břevno a orlice), spojený znak Moravy a Slezska, Sedmihradska (půl orlice nad 7 věžemi), galéra Illýrie (celé Chorvatsko, Dalmácie, Istrie, Rijeka atd.) a konečně Čechy. Štít je obtočen kromě Rouna ještě řetězy řádů Leopolda (červený kříž), Sv. Štěpána (zelený kříž), Marie Terezie (bílý kříž- a je zavěšen na červeno-bílo-červení stuze, ne na řetězu) a těsně pod štítem ještě řádu Železné koruny (orel sedící na čelence) a Františka Josefa (červený kříž položený na černého orla).

Velký znak Habsburského mocnářství 1868–1918

Tvoří ho dva štíty, držené vlevo gryfem a vpravo andělem, stojících na stuze s devízou.

Řešení puzzle: Do výřezu patří malý nebo střední znak ČSR

11. Spolková činnost

Spolková činnost v Čechách vzkvétala už od roku 1868, kdy se uvolnily politické poměry a tím došlo i k oživení společenských aktivit. S mírnou nadsázkou lze tvrdit, že zakládání spolků bylo národní vlastností. Mezi první české spolky patří pěvecký spolek Hlahol, o rok později tělovýchovný spolek Sokol, Umělecká beseda, Americký klub dam či Tělocvičný spolek paní a dívek pražských. Na mnoha místech byly zakládány ochotnické divadelní soubory, knihovny. Z hlediska počtu byly v Čechách zastoupeny nejsilněji spolky hasičské. Spolková činnost pokračovala i za první republiky. Patří sem vedle kulturních a sportovních spolků také spolky recesistické, např. tzv. stolní společnosti.

Řešení: Text se vztahuje k fotografii stolní společnosti v pravé části desky – bez výřezu

12. Prvorepubliková architektura

Prvorepubliková architektura patří mezi zlatou éru československého stavitelství, zejména funkcionalistické stavby z 30. let dosahovaly světové úrovně. Hodnota a jedinečnost meziválečné architektury spočívá především v kombinaci stylů a přístupů. Nová republika potřebovala vybudovat nejen obytné domy, ale i továrny, elektrárny, nádraží, silnice a mosty, obchodní domy, banky, školy, ale také kostely. Výstavbě veřejných budov udával tón národní sloh, který kombinoval modernu,

kubismus a folklorní odkazy. Jinak stavěla soukromá bohatá klientela zajímavější trendy, která začala oceňovat funkcionalismus, jinak konzervativnější stavebníci, dávající přednost postupům minulosti. Díky tomu vzniklo mimořádné kulturní bohatství, které patří mezi nejcennější odkazy první republiky.

Řešení: Text se vztahuje k fotografii mostu císaře Františka Josefa (dnes Wilsonův most) s Umělecko-průmyslovým muzeem (dnešní Západočeské muzeum v Plzni) v pozadí v dolní části desky - bez výřezu

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY